

TÜRKİYE TÜRKÇESİ “OLTA” İLE ÇUVAŞÇA “VİLTA” BENZERLİĞİ ÜZERİNE

Oğuzhan DURMUŞ*

Özet: Modern Türk Dil bütünlüğünün önemli bir kısmında, TT olta kelimesi karşılığında karmak biçimi kullanılmaktadır. Yaygın olan karmak şeklinin dışında, Yakut Türkçesinde küögü, Tofa Türkçesinde bötpе, Azerbaycan Türkçesinde tilov ve Türkmen Türkçesinde çeyhek şekilleri kullanılmaktayken Türkiye Türkçesinde olta, Çuvaşçada ise vılta /vılta/ şekli bulunmaktadır. Daha ilk bakışta bu iki kelimenin birbirine benzerliği dikkat çekicidir. Bu benzerlik nedeniyle araştırmacıların bir kısmı bu iki kelimeyi birbiriyile kökteş sayarken, diğer bir kısmı ise olta biçiminin Yunan-Latin kaynaklı bir alıntı olduğunu, dolayısıyla Çuvaşçadaki bu kelimenin Türkiye Türkçesinden geçtiğini düşünmüşlerdir. Oysa bizce bu benzerlik tamamen rastlantısaldır. Türkiye Türkçesi olta kelimesi Yunan-Latin kaynaklı alıntı bir kelime iken, Çuvaşça vılta şekli bu sahada var olan vilt- “aldatmak, kandırmak” fiilinden araç ismi yapan GT {-GAK} ekinin Çuvaşçada sahip olduğu biçimlerden birisi olan {-A} ekiyle kurulmuştur: vılta< vilt-a

Anahtar Kelimeler: olta, vılta, Türkiye Türkçesi, Çuvaşça, etimoloji, tarihsel dilbilimi, kelime benzerlikleri, rastlantısal benzerlik.

On The Similarity of “Olta” (Fishhook) in Turkish and “Vılta” in Chuvash

Abstract: In most Turkic languages, the word “karmak” is used for ‘fishhook’. In addition, for the same meaning, “küögü” is used in Yakut Turkish, while “bötpе” in Tofa Turkish, “tilov” in Azerbaidjan Turkish and “çeyhek” in Turkoman Turkish, “Olta” is a word in Turkish spoken in Turkey and “vılta” in Chuvash used to name that special tool. It is easy to see their similarity at first glance. Due to this similarity, some scholars consider these two words are cognates. On the other hand, some suggest that Chuvash loaned the word from Turkish as “olta” in Turkish has a Greek-Latin origin. In fact, this similarity has emerged by chance. While “Olta” in Turkish is a Greek-Latin word, “vılta” in Chuvash is a word that is derived from a Chuvash verb, “vilt-“ (to deceive, to put it over on) and a deverbal suffix {-A}, an instrumental derivational suffix which is a form of {-GAK} in most Turkic Languages.

Keywords: olta, ‘ligne’, vılta ‘ligne’, Turkey Turkish, Chuvash, etymology, historical linguistics, lexical similarities, chance similarity.

Araştırmanın Konusu

Balık, biyolojik çeşitliliğin ana bölümlerinden birisi olması yanında temel bir yiyecek çeşidi olarak da insanlık tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle, Türk dili ölçüğünde bakarsak bu kelimenin, karakteristik ses değişiklikleri bir yana,

* Yard. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi.

Türkçenin tarihsel ve çağdaş bütün kollarında ortak olduğu görülmektedir. Bu yönüyle *balık* sözü *temel söz varlığı* içerisinde yer alan bir kelimedir.

Balık kelimesi temel sözcüklerden olma özelliğiyle ortak olmasına rağmen, bu ürünü elde etmek için kullanılan aracın adlandırması oldukça ilgi çekicidir. Modern Türk Dil bütünlüğünün önemli bir kısmında Türkiye Türkçesindeki *olta* kelimesi karşılığında *karmak* biçimi kullanılmaktadır. Yaygın olan *karmak* şeklinin dışında, Yakut Türkçesinde *küöğü*, Tofalar Türkçesinde *höipe*, Azerbaycan Türkçesinde *tilov* ve Türkmen Türkçesinde *çenjek* şekilleri kullanılmaktayken TT’de *olta*, Çuvaşçada ise *bãrta* /*vãlta*/ şekli bulunmaktadır¹. Daha ilk bakışta TT ve Çuvaşça şekillerin birbirine benzerliği dikkat çekicidir. Bu benzerlik araştırmacılar tarafından esas olarak iki şekilde yorumlanmıştır:

1. TT ile Çuvaşça arasındaki bu benzerlik ortak kökenden gelmeye dayalıdır. Yani bu kelimeler kökteştir ve açıklanabilir ses denkliklerine sahiptir.

2. TT *olta* biçimi, Yunan-Latin kaynaklı bir alıntı olduğundan Çuvaşçanın bu dillerden doğrudan kelime alması mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla *vãlta* kelimesi Çuvaşçaya Türkiye Türkçesinden geçmiştir.

Ashında bu benzerlik konusunda *metodolojik* olarak göz ardı edilen üçüncü bir ihtimal daha akla gelmektedir: Acaba bu benzerlik *tesadüfen* / *rastlantı* sonucu ortaya çıkmış olamaz mı? Eldeki yazı bir taraftan Çuvaşça ile Türkiye Türkçesindeki bu benzerliğin kökenini aydınlatmayı amaçlarken diğer taraftan da *benzerlikler* çerçevesinde etimolojik araştırmalarda usule dair çeşitli tespitler yapmayı amaçlamaktadır.

TT “Olta” ve Bu Anlamdaki Kelimelerin Genel Türk Dilindeki Görünümü

Modern Türk dil bütünlüğünde “olta” kelimesinin sadece Türkiye Türkçesi² ile *alta* şekliyle Gagavuz Türkçesinde (Baskakov 1973: 43) kullanıldığı görülmektedir³.

¹ Modern Çuvaş yazı dilinde *bãrta* şeklinde yazılan kelimenin harf çevirimi *vãlta*; yazı çevirimi-sesletimi *vãlda* şeklindedir.

² TT ‘olta’ kelimesi için TT’nin ağızlarında başka bir takım kelimelerin de kullanıldığı görülmektedir: **Bırakma**: Büyük olta (Balıkesir- DS I: 668); **Cemek**: Balık tutmaya yarayan kancalı ilkel bir olta (İstanbul, Samsun, Trabzon, Giresun- DS II: 880); **Cıda**: Olta (İğdır- DS II: 895); **Çengel**: Olta (İğdır- DS II: 1137); **Eymece**: ucuna hamur ya da et takılıp balık avlamak için kullanılan demirden yapılmış, yarım daire şeklinde bir çeşit olta (Gaziantep- DS III: 1824); **Ganca**: Balık oltası (Ordu- DS III: 1909); **Kırnez**: Balık tutmakta kullanılan bir çeşit olta (Hatay- DS VI: 4563); **Ovala**: Yemli, yemsiz olta (İstanbul- DS V: 3300); **Şelhe**: İrmakta, gölde kullanılan çengelli, büyük olta (Hatay- DS V: 3760); **Yutturma**: Olta (Samsun- DS V: 4324)

Derleme Sözlüğünde geçen bu şekillerin dışında sözlükte yer alamayan başka kelimelerin de kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Adana yöresinde *rat* kelimesi standart dildeki *olta* yerine kullanılmaktadır (Kaynak kişi: Yasin Berber). Yine bunun gibi Kırklareli yöresinde bazı köylerde *olta* yerine *sipsip* şeklinde bir kelime kullanılmaktadır (Kaynak kişi: Hakkı Özkaya).

Modern Türk lehçelerinin büyük çoğunluğunda ise, Türkiye Türkçesinde *olta* ile karşılanan aracın, çeşitli seslik değişimler görülse de, *karmak* kelimesi ile atlandırıldığı görülmektedir.

Alt. *karmak* (Baskakov1964: 784); **Bşk.** *qarmaq* (Uraksin 2005: 543); **Karç.** *qarmaq* (Syunçev, Urusbiyev1965: 654); **Kar.** **Haliç** *karmak* (Baskakov, N. A. vd. 1974: 294), *qarmaq* (Baskakov, N. A. vd. 1974: 364); **KKlp.** *qarmaq* (Baskakov 1967: 1040); **Kaz.** *qarmaq* (Koç 2007: 576); **Kır.** *kayırmak* (Yudahin 1957: 887); **Krçk.** *qarmaq* (Rebi 2004: 130); **KrmT.** *qarmaq*, (diya. *qarmuq*) (s. 282); **Özb.** *qamrâk* (Koşçanov, vd., 1984: 623); **Kum.** *qarmaq* (Bammatov 1960: 1048); **Kmd.** *karbık* (C’ayım 2006: 503); **Nog.** *karmak* (Baskakov 1956: 650); **SibT.** *qarmaq* (Sagidullin 2010: 193); **Hak.** *qarmaq* (Çankov 1961: 878); **Tat.** *karmak* (Gazizov 1959: 241); **Şor.** *karbak* (Kurpeşko-Tannagaşeva, Apon’kin, 1993: 141); **Tel.** *qarmaq* (Ryumina-Sırkaşeva ve Ryumina 2002: 163); **YUyg.** *qarmaq* (Rahimov 1956: 1314)

Kimi lehçelerde bu kelimenin yanı sıra başka kelimeler de kullanım sahasında çıksa da *karmak* şeklinin diyalektlerde yaşamını sürdürdüğünü görüyoruz. Örneğin Tuva Türkçesinde “olta” anlamında *surtkuş* kelimesi kullanılmaktayken, ağız kelimesi olduğu kaydıyla, *karmak* biçiminin de yer aldığı görülmektedir (Monguş 180, 602). Yine Standart Azerbaycan Türkçesinde *tilov* kelimesinin yanında ağızlarda *karmak* biçimi de mevcuttur (Orucov 1978: 378). Türkmen Türkçesinde de kelime standart dilde *çenñek* şeklinde yer almasına karşın ağızlarında *garmak* şekli de mevcuttur (Çarıyarov, Altayev 1987: 559).

Tarihsel Olarak “Karmak”

Türk dilinin tarihsel dönemlerine ilişkin ilk metinler üzerinde yaptığımız taramalarda TT *olta* kelimesi ile karşılanan av aletinin adına tesadüf edemedik. Elbette ki, bu dili konuşan halk tarihte balık tutmak için çeşitli araçlar kullanmış olmalıdırlar, ne var ki bu alet metinlerde kendine yer bulabilmiş değildir. Elimizdeki yaygın *karmak* şeklinin tarihsel olarak da bu anlamda kullanılabilme olasılığı yüksektir.

Tarihsel olarak bakıldığında, tespit edebildiğimiz kadarıyla, kelime ilk olarak Kutadgu Bilig’de ‘çengel, kanca’ anlamında kullanılmıştır.

Anunmuş-turur bu ölüm tarmakı

Usanıp yorırda iler karmakı (KB 6116)

Ölümün pençesi hazırlanmıştır; gaflet içinde yürürken, onun çengeli insana saplanır. (KB Çeviri: 438)

Kelime, *İbn-i Mühennâ Lûgati*’nde “olta” (Taymas 1997: 38; Melioranski 1900: 102); Kıpçak Türkçesi eserlerinden *Tuhfetü’z-Zekiyye*’de “olta iğnesi, örgü tığı (?)” açıklamasıyla geçmektedir (Atalay 1945:186). *Karmak*, Çağatay Türkçesinde de “balık iğnesi” anlamıyla yer almaktadır (Şeyh Süleyman Efendi 2003: 217). Öyle

³ Kelimenin Ermenicede *olta*, Bulgarcada *hólta* şeklinde kullanıldığını görmekteyiz. G. Karaağaç’a göre, Ermenice ve Bulgarcadaki bu kelimeler TT’den alınmıştır. (2008: 651).

anlaşıyor ki, *karmak* tarihsel süreç içerisinde *çengel*, *kanca* > *balık iğnesi* > *olta* şeklinde bir anlamsal gelişim göstermiştir.

Karmak kelimesinin kökeni, Yegorov (1964: 90), Räsänen (1969: 238b), Brockelmann (1954: 126), Sevortyan (1997: 309-311) gibi araştırmacılarca ele alınmıştır. Doerfer, kelimenin Lezgin ve Lak gibi bazı Kafkas dilleri ile Rusçaya (1975: 293) ve Farsçaya (1967: 506); Karaağaç (2008: 451) da Bulgarcaya geçtiğini belirlemiştir.

“Karmak” Kelimesinin Türkiye Türkçesindeki Durumu

STT’de *karmak* kelimesine rastlanmasa da köken olarak bu kelimeyle ilgili olduğu anlaşılan *karmık* ve *karmuk* kelimelerine denk gelmekteyiz. Bu kelimelerden *karmık* Güncel Türkçe Sözlük’te “halk ağzı” kaydıyla “1. Çay ağzında yapılan balıkçı büğeti, 2. Mersin balıklarının üremek için denizden nehirlerle geçişleri sırasında avlanmalarında kullanılan ve nehir ağzlarına kurulan çok iğneli bir olta takımı”⁴, anlamıyla yer bulmaktadır. Yine sözlüğün 11. baskısında bulunmamasına rağmen *Türkçe Sözlük*’ün 1998 yılındaki baskısında *karmuk* şeklinde ‘büyük kanca’ anlamında bir madde başının olduğu görülmektedir. Ya sözlük bilimsel nedenlerle ya da kelimenin kullanımdan düşmesine bağlı olarak sözlüğün çevrimiçi versiyonunda ve son baskısında *karmuk* şeklinin yer almadığı görülmektedir. Burada kelimelerin Türkiye Türkçesinin standart sözlüğünde ‘halk ağzı’ kaydıyla kendilerine yer bulduklarını bir kez daha anmayı uygun görüyoruz. Türkçe Sözlük’te “halk ağzı” kaydıyla verilse de bu kelimenin genel Türkçe biçimle ilgili olduğu anlaşılmaktadır⁵.

Söz konusu biçimleri Kâmûs-ı Türkî’de de *karmık* ‘çay ağzında balıkçı seddi’ ve *karmuk* ‘büyük kanca’ maddelerini görmekteyiz (2006: 1023).

Standart dilde *karmak* biçimine rastlanmamasına rağmen, TT ağzlarında gerek *karmak* gerekse çeşitli ses olaylarına uğramış biçimlerine tesadüf edildiğini belirtmeliyiz:

karmak ‘olta’ (Sinop, Ağrı- DS IV: 2666); *karmık* ‘kanca, çengel’ (Aksaray-DS IV: 2267), *karmuk* ‘kanca, çengel’ (İzmir; Bursa; Samsun- DS IV: 2667), *garmak* ‘olta, zincir çengeli’ (İğdır, Kars- DS III: 1928), *garmah* ‘olta, zincir çengeli’ (İğdır-DS III: 1928), *garmah* ‘çengel’ (Kars-DS III: 1928) vb..

Lehçe-i Osmanî’de oltanın çeşitleri sayılırken *karmak*’ın da bir olta çeşidi olduğu belirtilmiştir. Gelgelelim, bu sözlükte *karmak* maddebaşı olarak bulunmamaktadır. Ancak sözlükte, Türkçe Sözlük’te olduğu gibi, *karmık* ‘çay

⁴ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.50bd196ebc1af6.28391623

⁵ Herhangi bir standart dil sözlüğünde diyalekt biçimlerinin verilmesi kanımızca sözlük bilimsel olarak doğru bir yol değildir. Bu şekilde ağzılara ait kelimeler, diyalekt sözlüklerinde yer almalıdır. En azından standart dilin sözlüğüne alınan bir ağız kelimesinin niçin alındığı; alınmayanların da niçin alınmadığının bir ölçütü olmalıdır. TDK tarafından Türkiye Türkçesinin standart sözlüğü olarak hazırlanan “halk ağzı” kayıtlı kelimelerinin sözlük bilimsel çerçevede yeniden gözden geçirilmeleri gereklidir.

ağızlarında balıkçı seti” ve *karmuk* ‘büyük kanca’ şeklinde iki madde başı mevcuttur.

Türkiye’de balık ve balıkçılık alanında en temel başvuru eseri sayılabilecek, İstanbul Balıkhanesi Eski Müdürü Karekin Deveciyan’ın 1915 tarihli Balık ve Balıkçılık adlı eserinde olta türleri en ince ayrıntılarına kadar tanıtıldığı halde *karmak* kelimesine rastlanmamaktadır⁶.

“Karmak” Kelimesinin Çuvaşçadaki Durumu

Her ne kadar *vilta* şekli mevcutsa da yukarıdaki durumun bir benzeri olarak Çuvaşçada *karmak* kelimesinin de standart dildeki kullanımlarının yanında “olta” anlamıyla ağızlarda yer aldığı görülmektedir (Aşmarin-VI: 113; Sirotkin 1961: 137; Skvortsov 1985: 146; Sergeyev vd. 2006: 34⁷)⁸.

Karmak kelimesinin bu sahada “sapan, ağaç çatalı” (Skvortsov 1985: 146; Sirotkin 1961: 137), “karağuya benzer, çok uçlu meyve toplamakta kullanılan bir alet” (Aşmarin-VI: 112; Skvortsov 1985: 146); “yay, eğmeç” (Aşmarin-VI: 112; Skvortsov 1985: 146); “engel, mania” (Skvortsov 1985: 146); “kese” (Aşmarin-VI: 112; Skvortsov 1985: 146; Sirotkin 1961: 137); “iri iri açılmış (göz)” (Sirotkin 1961: 137); “karağı” (Aşmarin VI: 113); “ıslanmış kendiri kıyıya çıkarmaya yarayan sopa” (Paasonen: 1950: 61) anlamlarıyla kullanılmaktadır. Görüldüğü gibi, kelime Çuvaşçada çok zengin bir anlam çeşitliliğine sahiptir.

Çuvaşçadaki kelimenin kökeni konusu hem Yegorov (1964: 90) hem de Fedotov’un (1996-I: 229-230) etimolojik sözlüğünde kendine yer bulmuştur. Öyle olsa da her iki araştırmacı da kelime hakkında, diğer Türk lehçelerindeki denklemlerini vermekten öte gidememişlerdir. Paasonen, *karmak*’ı ele alırken kelimenin Kazan Tatar Türkçesi ve Rusçada bulunduğunu da göstermiştir (1950: 61). Kelime, Rusçada Türkçe bir alıntı olarak bilinmektedir (Fasmer 1986-II: 201). *Karmak* biçimi GT ile paralel bir şekilde Çuvaşçanın kendi söz varlığında mevcut olsaydı, sahip olduğu ses görünümünde olmayacağı açıktır. En azından /k/ seslerinin /h/’ye dönüşerek kelime ***harmah* gibi bir şekle sahip olacaktı. Ne var ki kelime ses itibarıyla Tatar Türkçesinden alınmış gibi görünmektedir. Gelgelelim, Çuvaşça biçiminin bu lehçeden alınma bir öge olma ihtimali bakımından Tatar Türkçesine

⁶ Eserin yeni baskısı: Deveciyan, Karekin (2011) *Türkiye’de Balık ve Balıkçılık*, (4. baskı), (Çeviren: Erol Üyepazarcı), Aras: İstanbul

⁷ Burada anılan ağız sözlüğünden önce, 1968 tarihinde tek başına bir ağız sözlüğü hazırlamış olan Sergeyev, orada, *karmak* kelimesine yer verse de kelimenin sadece ‘küçük kese’ anlamını göstermiş, ‘olta’ anlamına yer vermemiştir. 2006 yılında hazırladığı sözlüğünde kelimenin sadece ‘olta’ anlamını belirtmiştir. Tataristan Cumhuriyetine bağlı Apostovskiy Rayonuna bağlı Tabar-Çerki köyünden kaydettiği bu kelimeyi bir de cümle örneği ile göstermiştir:

Epir payan plotinana karimır ta karmakpa şur vitre pulı ttrımır. ‘Biz bugün baraja gittik ve *oltayla* yarım kovabalık tuttuk.’ (Sergeyev vd. 2006: 34)

⁸ Skvortsov, kelimenin “olta” anlamını “çengel” kelimesiyle birlikte diyalekt şekli olarak gösterirken (1985: 146), Sirotkin, sözlüğünde (1961: 137) *karmak* şeklinin anlamlarından birinin doğrudan “olta” olarak herhangi bir kayıt düşmeden göstermiştir.

müracaat ettiğimizde *karmak*'ın standart dilde de ağızlarda da Çuvaşçadaki kadar anlam çeşitliliğine sahip olmadığını görmekteyiz (Mahmutova 1965). Elbette bu durum kelimenin kökenine ilişkin pek çok sorunu gün yüzüne çıkarmaktadır. Ancak şunu belirtmeliyiz ki burada verilen kelimelerin hepsi köken olarak aynı sözcükte birleşmeyebilme ihtimali taşımaktadır. Buna rağmen, diyalektal özelliği de göz önünde bulundurulduğunda “olta” anlamındaki *karmak* şeklinin Tatar Türkçesinden alındığı açıktır.

Türkçede “Karmak” Dışında Kullanılan Kelimeler

Türk dil bütünlüğünde yaygın karmak biçiminin dışında kimi lehçelerde “olta” aracının farklı kelimelerle adlandırıldığı da görülmektedir:

Yak. *küögü* (Afanas'yev ve Haritonov 1968: 660)

Tof. *hötpе* (Rassadin 2005: 282)

Trkm. *ceñnek* (Aliyev ve Boriyev 1929: 414, *çeñnek* (Çarıyarov ve Altayev, 1987: 559; Baskakov ve Hamzeyev 1956: 793)

Tuv. *surtkuş*, (Monguş 1980: 602)

Azb. *tilov* (Orucov 1978: 378)

Blk. *ırğak* (Syunçev ve Urusbiyev 1965: 654)

Çuv. *vılta*(Skvortsov 1982: 68)

Şor. *ülgeş* (Kurpeşko-Tannagaşeva ve Apon'kin 1993: 141)

Yakut Türkçesinde kullanılan *küögü* kelimesi Kaluzinskiy tarafından Moğolcadan alıntı olarak değerlendirilmiştir(1995: 81). Tofa Türkçesinde kullanılan *hötpе* şekli hakkında herhangi bir fikrimiz yoktur.

Tuva Türkçesinde kullanılan *surtkuş* kelimesi *sur-* ‘yut-’ fiilinden türemiş bir isim olmalıdır (Monguş 1980: 602). Bu durumda fiil köküne gelen [-t] eki ettirgenlik (İshakov, Pal'mbah 1961: 275), [-kış] biçim birimi de alet isimleri yapan fiilden isim yapım ekidir (İshakov, Pal'mbah 1961: 163-4)⁹.

Karaçay Türkçesinde ‘olta’ için *karmak* kelimesi kullanılmaktayken Balkar Türkçesinde bu alet için *ırğak* şeklinde bir kelimenin mevcut olduğunu görüyoruz. DLT’de de (Atalay 2005: 218) “donmuş olan buz, buzluğa çekip getirmek için kullanılan kanca” anlamıyla kullanılan bu kelime Balkar Türkçesinde “kanca” anlamından olta anlamını kazanmıştır. Öyle anlaşılıyor ki, bu kelime Karaçay-Balkar Türkçesinde görülmeyen ama DLT’de tanıklanan *ırğa-* “sallamak, ırgalamak” fiilinden (Atalay 2005: 218) [-k] ekiyle yapılmıştır.

Türkmen Türkçesinde kullanılan *çeñnek* biçimi Farsça *çeng* ‘kanca’(Steingass 1998: 401) kelimesinin küçültme şekli چنگ *çengek*¹⁰ kelimesinden benzeşme yoluyla gelişmiş olmalıdır. Azerbaycan Türkçesinde kullanılan *tilov* biçiminin Farsçadaki aynı anlamdaki *kulāb* kelimesinden (Steingass 1998: 982) alıntı olduğu

⁹ Tuva Türkçesindeki bu şeklin Derleme Sözlüğü’nde yer alan (DS V: 4324) *yutturma* şekli ile paralellliği dikkat çekicidir.

¹⁰ <http://www.loghatnaameh.org/dehkhodaworddetail82a502e80a934f6abc48e2a4128f6723fa.html>

düşünülebilse de bu birleştirmenin ses bilgisi açısından oldukça sorunlu olduğu itiraf edilmelidir.

Şor Türkçesinde *karbak* kelimesinin yanında zikredilen *ülgeş* kelimesi ilginç bir kayıttır (Kurpeşko-Tannagaşeva, Apon’kin, 1993: 141). Kelimedeki /geş/ unsuru fiilden alet ismi yapan bir ek görünse de bu sahada *ül- şeklinde bir fiil kökünü tespit edemedik. Dolayısıyla kelimenin kökeni ile ilgili herhangi bir yorumda bulunamayacağız.

TT “Olta” ve Çuvaşça ‘Vilta’ Benzerliğinin Muhtemel Yolları

Tarihsel olarak birbirinden çok ayrı gelişim çizgisine sahip olan Çuvaşça ve Türkiye Türkçesinde bu aleti karşılayan kelimelerin birbirlerine çok yakın fonetik-semantik düzende olduğu görülmektedir. Öyle ki, daha ilk bakışta *olta* ile *vilta* arasındaki benzerlik, dilci olmayan birisinin bile dikkatini çekebilecek düzeydedir. Diğer taraftan GT kelime başı /o/ sesinin Çuvaşçada protezli bir şekilde /vĩ~/~/vı/, /vu/ ile denklediği uzunca bir zamandır bilinmektedir¹¹. Örn. TT *otuz* ~ Çuv. *vidir* (< *otur² GT *otuz*), TT *orman* ~ Çuv. *vırman* (< *orman), TT *orta* ~ Çuv. *vida* (< *orta) vb. (Ceylan 1997: 178). Gerçi, Oğuz grubu ve Çuvaşça arasında şaşırtıcı denklikler olduğu çeşitli araştırmacıların yazılarından ve konuyla ilgili diğer kaynaklardan bilinmektedir. Acaba bu benzerlik Oğuzca – Çuvaşça arasında bir denklik midir?

Bu noktada şu sorular gün yüzüne çıkıyor: TT *olta* ile Çuvaşça *vilta* arasındaki bu benzerlik nasıl yorumlanmalıdır? Acaba Çuvaşça ile TT arasındaki bu benzerlik sözcüksel benzerlik türlerinin hangisine uymaktadır?

Tarihsel-karşılaştırmalı dilbilim çalışmalarının vardığı sonuçlara göre, iki dil ya da lehçe arasında görülen kelime benzerlikleri sekiz şekilde değerlendirilebilir. Buna göre farklı dil ya da lehçelerde bulunan benzer kelimeler, aralarında akrabalık ilişkisi olsa dahi, ortak kökenden gelişmiş; alıntılanmış; yansıma kökenli; çocuk dilinden alınmış; paralel gelişmiş ya da uluslararası gezgin kültür kelimesi kökenli olabilirler. Bu benzerliklerde bir yol da dillerin evrensel özellikleri ve eğilimleridir. Kelime benzerliklerinde gözden uzak tutulmaması gereken bir benzerlik türü de rastlantısal benzerliklerdir.

TT *olta* ile Çuv. *vilta* arasındaki bu benzerliği yorumlamada sözcüksel benzerlik türlerinden şunlar uygun görülmektedir.

Ortak Köken mi?: Araştırmacıların bir bölümü bu benzerliği doğrudan ya da zımnen ortak kökenden gelmeye bağlamışlardır. Çalışmalarda GT /o-/ ~ Çuv. /v-/ denkliğinin anıldığı bölümlerde araştırmacıların önemli bir kısmı bu iki kelimeyi ortak bir kökenden gelmeye bağlı olarak ses denkliğinin bir tanığı olarak değerlendirmişlerdir. Bir kısım araştırmacılar ise sözlüklerinde Çuvaşça sözlüklerinde *vilta* kelimesine etimolojik gönderme yapmak amacıyla TT *olta* biçimini anmış dolayısıyla bu iki kelimeyi birbirleriyle ilgili görmüşlerdir.

¹¹ Aynı durum /o:/ sesinde daha kuvvetlidir.

Tespitlerimize göre bu denkliği kuran ilk isim Zolotnitskiy olmuştur. Çuv. *vilta* kelimesine ilişkin ilk tespit Zolotnitskiy'e aittir. Kaynaklarda pek yer verilmemesine rağmen, Türkolojinin ilk etimolojik sözlüğü olarak nitelendirebileceğimiz *Kornevoy Slovar' Çuvaşskogo Yazıka* adlı bu eserde, *vulda* kelimesi açıklanırken, sözlükte tutulan yol üzere, kelimenin Türk lehçelerindeki dengi olarak TT *olta* biçimi anılmıştır (1875: 28). Bu tespitten Çuv. *vulda* ile TT *olta* biçimini etimon saydığını anlamaktayız. Paasonen de, Zolotnitskiy'in bu düşüncesinden hareketle, sözlüğünde *vilta* kelimesini açıklarken kelimenin Türkiye Türkçesinde *olta* şeklinde geçtiğini belirtmiş, diğer bir ifadeyle bu iki kelimeyi birbiri ile etimon saymıştır. Räsänen, etimolojik sözlüğünde kelimenin etimolojisine ilişkin bir açıklama yapmadan TT *olta*, *holta* şekillerinin Trkm. *olta*, Çuv. *vilta* denklerini vermiştir (1969: 361).

Çuvaşça *vilta* kelimesini TT *olta* ile aralarında /o-/ ~ /vĩ-/ ses denkliği ilişkisi çerçevesinde ilk açıklama denemesi tespitlerimize göre Benzing'e aittir (1959: 707). Benzing, Fundemanta'daki yazısında GT /o-/ ~ Çuv. /vĩ-/ denkliğini izah ettiği bölümde bir kısım kelimeyle birlikte araştırmaya konu olan bu kelimeleri de zikrederek bunları birbirleriyle ortak bir kökenden gelmeye dayalı benzerlik içerisinde değerlendirmiştir. Bu birleştirmenin Serebrennikov (1966: 63), Ceylan (1997: 178) ve Ersoy (2007: 1291) gibi araştırmacılar tarafından da tekrarlandığını görmekteyiz.

TT *olta* ile Çuvaşça *vilta* benzerliğinin ortak kökenden gelme sonucu olduğunun en iddialı temsilcisi Sevortyan'dır. Editörlüğünü yaptığı etimolojik sözlükte bu benzerlik konusunda oldukça açık izahatlar yapmıştır (1974: 448-449)¹². Sevortyan, *olta* kelimesinin bir bütünün parçaları olan (olta+misina+balık kancası+yem) anlamlarının bir araya gelmesiyle oluşan kombine bir biçim olduğunu; kelimenin bu özelliğinin eskiden oluşmuş kelimelerde normal olduğunu; bunun da kelimenin tarihsel olarak çok eski zamanlara ait olmasına bağlı olduğunu belirtmiştir. Buradan anlaşıldığı kadarıyla Sevortyan hem TT 'olta'yı hem de Çuv. 'vilt'a'yı eski zamanlarda oluşmuş kelime saymaktadır.

Kelimenin sadece TT ile Çuvaşçada olması noktasında ise, kelimenin çok az tarihsel kaynakta zikredilmesinden dolayı izole bir yapı olduğunu, TT ile Çuvaşça arasında bir temas ilişkisi olmaması dolayısıyla, bu benzeşmenin TT ile Çuvaşça arasındaki paralellığe ilişkin bir örnek daha olduğunu ileri sürmektedir. Sevortyan, bu benzerliğin yegâne örnek olmadığını, bu olayın sadece TT ile Çuvaşçada bulunan kelimelerden birisi olduğunu ileri sürmektedir. Sevortyan'ın kelimenin kökenine ilişkin açıklaması da hayli ilginçtir.

“Olta kelimesiyle bağlanabilecek *ol ya da *ol kökü Türk ve Moğol malzemelerinde yer almamaktadır. Belki, Moğolca ol- ‘bulunmak’, ‘çıkarmak’, almak’, ‘elde etmek’ ve yine oli- ‘kaldıraçla almak’, ‘boynuz çıkmak’, ‘boynuzlamak’ ile yakın görülebilir. Nitekim, krş. Olta, Tunguzca oldo ‘balık’ (1974: 448-449).

¹² Sevortyan, E. V. (1974) *Etimologičeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşçetyurkskie i mejtyurkskie osnovi na glasme)*, Moskova: Nauka.

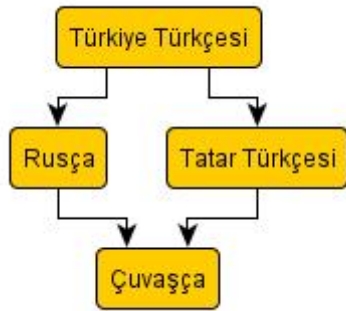
TÜRKİYE TÜRKÇESİ “OLTA” İLE ÇUVAŞÇA “VİLTA” BENZERLİĞİ ÜZERİNE

Sevortyan bu açıklamasıyla *olta* kelimesinin kökenini, ihtimal kaydıyla, Altay dillerine kadar götürmüştür. Her ne kadar Sevortyan bu benzerliği Türk-Çuvaş paralelliği çerçevesinde ele alsada Türkolojinin ilginç konularından birisi olan Oğuz-Çuvaş paralelliği meselesini doğrudan ele alan araştırmacılar, yazının odağında olan *olta-vilta* benzerliğine değinmemişlerdir (Fedotov 1975: 25-32; Levitskaya2006: 251-255;Gülsevin 2008: 162-179). Buradan anlaşıldığına göre, Fedotov, Levitskaya ve Gülsevin gibi araştırmacılar söz konusu iki kelimeyi birbirleriyle kökteş saymamışlardır.

Alıntı mı?: TT *olta* ile Çuvaşça *vilta* biçimi arasındaki benzerlik, etimoloji araştırmalarının önemli ismi Hasan Eren tarafından alıntılama ilişkisine dayandırılmıştır. Hasan Eren, etimolojik sözlüğünde *olta* kelimesini madde başı yapmış ve *vilta* şeklinin Türkiye Türkçesinden alıntı olduğunu ileri sürmüştür. Eren’i böyle düşünmeye sevkeden, TT *olta* biçiminin Yunancadan alıntı olduğu şeklindeki düşüncesi olmalıdır. Levitskaya’nın Oğuzca ile Çuvaşça arasındaki paralellikleri değerlendirdiği çalışmasında söz konusu kelimenin geçmediğini, çünkü bu kelimenin Oğuzca olmadığını ifade eden araştırmacı, bu benzerliğin açıklanmasında tek çıkar yolun alıntı ilişkisi olduğu sonucuna varmaktadır. Eren bu durumu şöyle açıklamaktadır: “Türkiye Türkçesinden Çuvaşçaya geçtiği anlaşılan *vilta* biçimi düşündürücüdür. Çuvaşçada buna benzer örneklere rastlanmaz.” (Eren 1999: 306). Kendi ifadesinden de anlaşıldığı üzere Eren, konuya temkinli yaklaşmakla birlikte yine de kelimenin Çuvaşça tarafından Türkiye Türkçesinden alıntılındığını açık bir şekilde ifade etmektedir.

Türkçenin köken bilgisi araştırmalarında en önemli isimlerden biri olan Eren’in bu iddiasıyla, TT ile Çuvaşça arasında nasıl bir alıntı ilişkisi kurulabileceği noktasında söz konusu iki yazı dilinin doğrudan bir temasının tarihsel, dilbilimsel ve sosyolojik olarak mümkün olmadığını göz ardı ettiğini ya da bu hususun dikkatinden kaçtığını düşünürüz.

Bize göre, gerek tarihî gerek coğrafi gerekse toplumsal şartlar çerçevesinde, TT’den Çuvaşçaya doğrudan bir kelime geçişi mümkün değildir. TT’den Çuvaşçaya herhangi bir kelimenin geçebilmesini şöyle şemalandırabiliriz:

Şemadan da anlaşılacağı üzere Türkiye Türkçesinden Çuvaşçaya herhangi bir kelimenin geçmesi ya Tatar Türkçesi ya da Rusça üzerinden mümkün olabilmektedir. Yalnız, her iki durumda da, ortaklaşan bu unsuru aracı dilde de görmemiz gerekecektir. *Olta* kelimesi çerçevesinde baktığımız zaman ise, kelimenin muhtemel aracı diller olan Rusçada da Tatar Türkçesinde de bulunmadığını görmekteyiz. O hâlde TT *olta* ile Çuvaşça *vilta* arasında herhangi bir kopyalama ilişkisi söz konusu olamaz. Rahmetli hocamızın da dediği gibi, Çuvaşçada buna benzer örneklere rastlanmaz.

Paralel Gelişme mi?: TT *olta* ile Çuv. *vilta* arasındaki benzerliğin açıklanabileceği bir diğer yol da paralel gelişmedir. Ancak akraba diller arasında gerçekleşebilecek bu benzerlik türünde, bu işlevde ****ol, **oli, **olit** ortak kök ve ****ta, *a** gibi eklerin mevcut olması gerekir. Ne var ki, incelemeye konu olan kelimelerin böyle bir durum sergilemedikleri, en azından ortak bir kelime kökünün mevcut olmadığı anlaşılmaktadır.

Rastlantısal mı?: *olta-vilta* benzerliğini izah edebileceğimiz bir diğer yol da bu kelimelerin rastlantısal olarak, tesadüfen aynı anlama sahip benzer şekiller olduğudur. Bu yola göre, TT *olta* başka bir kaynaktan, Çuv. *vilta* ise başka bir kaynaktan gelişmiş olmasına rağmen bunlar hem ses hem de anlam bakımından tesadüf sonucundan birbirlerine benzer bir biçime sahip olmuşlardır.

“Olta” Kelimesinin Kökeni

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Türkiye Türkçesinde balık tutmak için kullanılan av aletinin adının diğer lehçelerden farklı olarak *olta* şeklinde olduğunu görmekteyiz. Bu kelime ağızlarda *folta*, *holta* ve *volta* şekillerinde karşımıza çıkmaktadır. Muhtemelen Türkiye Türkçesinin etkisi altında, kelime Gagavuz Türkçesinde de *alta* şeklinde benzeşmeye uğramış bir şekilde kullanılmaktadır.

Standart dildeki kelimenin ağızlardaki biçim ve anlam özellikleri ana hatlarıyla şu şekildedir:

Folta: 1. Viraj, dönemeç (İzmir, Sivas); 2. Olta (Konya); 3. Çoban köpeğinin boynuna takılan, mahmuzlu demir halka (Tokat); 4. < İt. volta: volta; gezinme. || folta vurmak/atmak: gagesiz gezinip durmak (Erzurum- DS III: 1875)

Holta: 1. Olta (Afyon, Isparta, Denizli, Eskişehir, Düzce, Amasya, Tokat, Gümüşhane, Adana, İçel, Muğla, Elâzığ ve yöresi, Erzurum); 2. Davar köpeklerinin boğazına takılan dikenli demir halka (Çorum, Tokat); 3. Sarhoş gibi bilinçsiz hareketler yapan (kimse) (Tokat); 4. Gezinti (Nevşehir); 5. Golf pantolon (Ankara); 6. Bol paçalı yabanlık kadın şalvarı (İzmir, Ankara); 7. Yol kıvrımı, dönemeç (Manisa).8. Volta (Osmaniye- DS III: 2398).

Volta: olta (Elazığ- Buran 1997: 210), vb.

Kelimenin söz başı sesinin dudak ünsüzleri ile kurulmuş biçimlere de sahip olması bizi ağızlarda yaşayan *polta* “Değirmen taşıını döndürmeye yarayan araç” kelimesini Gökçeler –Kütahya kelimesini *olta* ile ilişkili görmeye sevk ediyor.

Yaptığımız taramalara göre, *olta* kelimesinin ilk kez Muînî'nin 1436 tarihli *Mesnevi-i Murâdiyye* adlı eserinde tanıklandığını söyleyebiliriz¹³.

Oltanıñ etin görür mâhî garîb

‘Aklı olmaz itdügi derde karib / 2344 (Yavuz, tarih ve sayfa sayısı yok)

Bu tarihten daha önce yazılmış çeşitli eserler üzerinde yaptığımız taramalarda kelimeyi tespit edemedik. Aşağıda kelimenin kökenine ilişkin yapılacak tartışma bölümünde de değinileceği üzere, eğer bu kelime başka bir dilden kopya ise kopyalama olmadan önce bu aleti adlandırmak üzere Eski Türkiye Türkçesinde herhangi bir kelimenin var olup olmadığı sorusu, bilimsel metodlara uygun olarak hazırlanmış bir tarihsel sözlüğümüzün olmaması nedeniyle cevapsız kalmaktadır. Türkiye Türkçesinin tarihine ilişkin olarak, “olta” anlamıyla Tarama Sözlüğünde *balık duzahu* şeklinde bir tamlamanın kullanıldığını görüyorsak da sadece bir yerde geçmesi nedeniyle bunun yaygın bir şekil olduğunu söyleyemeyiz.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla, *olta* kelimesinin kökeni ile ilgili ilk değerlendirme Meyer tarafından yapılmıştır. Osmanlı Türkçesinin sözcüklerinde Yunanca ve Latince alıntıları değerlendirdiği eserinde Meyer, kelimenin *olta* yanında *volta* biçimine de sahip olduğunu belirterek ‘das laiveren’ anlamıyla İtalyanca *volta* kelimesinden geldiğini belirtmiştir (1893: 85). Hüseyin Kazım ise, kelimenin Rumca kelime olduğunu belirterek orijinal biçiminin βόλτα olduğunu ileri sürmektedir (1927: 427). Tietze ile Henry ve Renée Kahane, Hüseyin Kazım gibi, kelimenin Yunanca βόλτα şeklinden alıntı olduğunu söylemektedir (1958: 492-494). Her nedense, Tietze daha önce Anadolu Türkçesinde Yunanca alıntı kelimeleri değerlendirdiği makalesinde söz konusu kelimeyi ele almamıştır (1955). Diğer taraftan, Türkçedeki Yunanca alıntıları ilk ele alan kişi olarak bilinen Psichari'nin listesinde de bu kelime yer almamaktadır (1892: LXIX-LXXXIII). Bunun gibi, Tzitzilis de, Türkçedeki Yunanca alıntıları ele alan monografisinde bu kelimeye yer vermemiştir (1987). Eren, kelimenin Rumca kökenli olduğunu Tietze'ye katılarak ilk önce *keşişleme* kelimesini konu edinen makalesinde (1987: 256), daha sonra da etimolojik sözlüğünde dile getirmiştir (1999: 306).

Kerestedjian'ın etimolojik sözlüğünde kelimenin βόλτα şekliyle “bordée”, “louvoyage” anlamlarıyla önce Yunanca tarafından İtalyanca *volta* kelimesinden geçtiği, daha sonra da Türkçeye geçtiği belirtilmektedir (1912: 53). Nişanyan sözlüğünde kelimenin doğrudan İtalyancadan alındığını belirtmektedir¹⁴.

TDK Türkçe Sözlük'te bu kelime, vurgunun ilk hecede olduğu da belirtilerek, Rumca olarak gösterilmektedir (Akalin 2011: 1799). Kubbealtı Lügati'nde ise kelime İtalyancadan alıntı olduğu gösterilerek parantez içinde Yunanca aracılığı ile geçmiş olma ihtimaline değinilmiştir (Ayverdi 2011: 948-9). Kara da, kelimenin İtalyanca > Yunanca > Türkçe yolunu izlediğini düşünmektedir. Kelimedeki kelime

¹³ Nişanyan etimolojik sözlüğünde, kelimenin ilk tanığı olarak 1533 tarihli, Filippo Argenti'nin *Regole del Parlare Turco* eseri kaydetse de Muînî'nin tanıklığı, kelimenin Türkçedeki geçişini yaklaşık bir asır daha öncesine götürmektedir.

¹⁴ <http://www.nisanyansozluk.com/?k=olta>

başı sesin düşmesini ise, volta > olta örneğinde olduğu gibi yuvarlak ünlülerin yanında /v/ sesinin düşebilmesi ile açıklamaktadır (2011: 244).

Gülensoy'un etimolojik sözlüğünde 'olta' kelimesinin yer almaması araştırmacının bu kelimeyi yabancı kökenli olarak görmesiyle açıklanabilir. Zira, adından da anlaşıldığı üzere, Gülensoy'un etimolojik sözlüğü Türkçe kökenli kelimelere yöneliktir.

Yukarıdaki açıklamalardan görüleceği üzere, araştırmacılar bu kelimenin Türkçe olmadığı, doğrudan ya da Yunanca üzerinden İtalyancadan alınma bir kelime olduğu hususunda fikir birliğine varmışlardır. Biz de yukarıda sıralanan araştırmacıların vardıkları ortak kanıyı kabul ederek bunu araştırmamızın dayanak noktalarından birisi olarak değerlendiriyoruz.

“Olta” Kelimesi Türkmen Türkçesi ve Çağatay Türkçesinde Var mı?

Sözlüksel kaynaklarda (Fedotov 1996: I-107) bu kelimenin Türkmen Türkçesinde de kullanıldığı belirtilmiştir. Gerçekten de A. Aliyev ve K. Boriyev'in editörlüğünde hazırlanmış 1929 tarihli bir sözlük olan *Russko-Turkmenskiy Slovar*'da kelime *olta* şekli *ceñnek* ile birlikte gösterilmiştir (Aliyev ve Boriyev 1929: 414). Gelgelelim Türkmen Türkçesinin daha sonraki dönemlere ait sözlüklerine müracaat ettiğimizde bu veriyi bir daha göremiyoruz (Çarıyarov ve Altayev 1987: 559; Baskakov ve Hamzayev 1956: 793, Baskakov, vd. 1968). Bu durumda söz konusu şeklin Aliyev ve Boriyev tarafından Türkiye Türkçesinden bir alıntı olarak sözlüğe alındığı anlaşılmaktadır.

Sözlüksel verilere bakıldığında bu kelimenin yayılım alanlarından birinin de Çağatay Türkçesi olduğu görülmektedir (Sevortyan 1974: 448). Kelimenin hem Pavet de Courte ile hazırlanmış olduğu sözlükte (1870: 75) hem de Lugat-i Çağatay'da (1298: 38) yer aldığı görülmektedir. Ne var ki Courteile'nin sözlüğünde Çağatayca malzeme ortaya konarken Osmanlı Türkçesi ile karıştırıldığı ortadadır. Örneğin, Türkiye Türkçesinde Eski Anadolu Türkçesi döneminden beri kullanılmakta olan ve Yunanca bir alıntı olması bakımından sadece bu sahaya özgü olan *omuz* kelimesi (Tekin 1960) hiç beklenmeyecek bir şekilde Courteile'nin sözlüğünde yer bulmaktadır (omuz: épaule 1870: 81). Bu bakımdan Courteile'nin sözlüğünden yaklaşık on bir yıl sonra yazılan Lugat-i Çağatay'da da hem *omuz* hem de *olta* kelimelerinde aynı hataların aynen geçirildiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla kelimenin Çağataycada bulunduğu bilgisi düzeltilmelidir. Kaldı ki, her iki kelime de bu sahanın devamı sayılabilecek Özbek ve Uygur Türkçelerinde yer almamaktadır.

“Vılta”nın Kökeni

Balık tutma aracının Türk dilindeki genel eğilimden aykırı olarak adlandırıldığı diğer bir alan da Çuvaşça olmuştur. Bu sahada söz konusu araç *vılta* kelimesi ile adlandırılmaktadır. Az önce de belirttiğimiz gibi, kelime ilk kez Zolotniskiy'de, *вълта* 'vulta' şeklinde kayda geçirilmiştir (1875: 28). Geri kalan sözlüklerde

kelimenin ilk ünlüsünün /i/ olduğu görülmektedir. вӑлта /vılta/ (Aşm. V: 301, Skvortsov 1982: 68, vd.)¹⁵.

Kelimenin TT ve Çuvaşçada denkliliğini ele aldığımız bölümde kökene ilişkin bir kısım veriyi yukarıda tartışmıştık. Burada, yukarıda anılanların dışında *vılta*'nın etimolojisine ilişkin görüşleri değerlendirmeyi uygun görüyoruz.

Yegorov, etimolojik sözlüğünde Pavlov'a dayanarak *vılta* kelimesini *vilt-* fiilinden türediğini göstermektedir (1964: 48). Çuvaşçada kullanılan *vilt-* fiilinin açıklaması Skvortsov tarafından hazırlanan sözlükte şöyle verilmektedir:

“Vıpitivat', vivedivat' (*obmanom, hitrost'yu*) | (birisini) kandırarak ağzından laf almak, aldatarak öğrenmek; 2. obmanivat', obvodit', obstavlyat' (v igre) | aldatmak, kandırmak, yenmek (oyunda); vırajat'sya inoskazatel'no, namyokami | bir şeyi ima ederek söylemek” (Skvortsov: 1982: 68)

Kelimenin “kandırmak, aldatmak” anlamı Aşmarin sözlüğünde şöyle örneklendirilmiştir:

- (1) Унтап япалине вӑлтса илнӗ. /Undan yabaline vıltsa ilnӗ./ ‘ondan eşyasını kandırıp almış’
- (2) Ултласси, вӑлтасси кунӗпеле ӗӗсем. /Uldalassi, vıltsassi kunӗbele işşem./ ‘aldatmak, kandırmak (onların) gün boyu (yaptıkları) işleri’ (1994: 301).

İkinci cümlede görüldüğü gibi *vilt-* fiili Çuvaşçada *uldala-* ‘kandırmak, aldatmak’ fiiliyle eş anlamlı olarak da kullanılmaktadır.

Yegorov, *vılta* kelimesinin yukarıda gösterilen *vilt-* ‘aldatmak, kandırmak’ fiilinden türediğini söylese de sonaki [a] unsuru hususunda bir görüş ileri sürmemiştir (1964: 48). Fiilden isim türetme işlevine sahip olması beklenen [a] ile ilgili olarak Pavlov’un görüşü oldukça ilginçtir. Pavlov, bu unsurun GT {-(y)A} zarf-fiil ekiyle denk olan Çuv. {-A} eki olduğunu düşünmektedir (1956: 153). Elbette ki Pavlov bu düşüncesinde bir noktaya kadar haklıdır. Zira, Türkçede {-(y)A} ekiyle sözcükleşmeye uğramış pek çok kelime mevcuttur: *çevre* (< çevir-e), *dolu* (< tol-u), *yara* (< yar-a), *komşu* (< kon-uş-u) ... gibi (Korkmaz 2003: 174). Ancak verilen ve bilinen başka örneklerde de görüldüğü gibi bu şekildeki bir kalıplaşmada herhangi bir alet adı mevcut değildir. Yani, *vılta* kelimesi için {-(y)A} zarf-fiil ekli bir sözcükleşme önerisi, denk kuruluşlu başka kelimelerin ışığında

¹⁵ Aşmarin sözlüğünde kelimeyle ilgili diğer madde başları şunlardır: *вӑлта яр-* /vılta yar/ ‘zakınut’ udoçka, udit’ | olta atmak, oltayla balık avlamak’ (Aşm. V: 301); *вӑлта лантти* /vılta lapti/ ‘poplavok | olta mantarı’ (1994: 301); *вӑлтаç* /vıltaş/ ‘rıbak (na udoçku) | balıkçı (oltayla)’ (1994: 301); *вӑлта çунну* /vılta şippi/ ‘rıbolovnaya lesa | olta ipi’ (1994: 301); *вӑлта хыптар-* /vılta hıptar/ ‘udit’ | (oltayla) balık avlamak’ (1994: 301); *вӑлта хулли*, - *холли* /vılta hulli, hollii/ ‘udilişçe | olta kamışı’ (1994: 302); *вӑлта хӑми* /vılta hımi/ ‘poplavok | olta mantarı’ (1994: 302); *вӑлта хӗлӗх* /vılta hıl̄h/ ‘lesa (dlya privyazvaniya udoçki) | olta ipi’ (1994: 302); *вӑлта иуҫчу* /vılta şuççu/ ‘udoçka (vsya udoçka, so vsemi prinadlejnostyami) | olta (bütün parçalarıyla)’ (1994: 302).

kabul edilemez. Bu durumda [a] unsuru için başka bir izaha gerek duymaktayız. Bizce bu unsur araç ismi yapma işlevine de sahip, ET {-GAK} ekiyle ilişkilendirilen (Erdal 1991: 391-396) TT’de fiilden ad yapan {-A}K} ekinin (Korkmaz 2003: 70) Çuvaşçadaki biçimlerinden biri olan {-A}’dır.

Çuvaş ses bilgisinin GT ile farklılaştığı ilginç konularından birisi de bu sahada iki heceli isimlerin sonundaki /-k/ ve /-k/ seslerin düşmesidir (Ceylan 1997: 75-81):

TT *inek* ~ Çuv. *ñe*; TT *kulak* ~ Çuv. *hılha*; DLT *etük*, *etik* ‘ayakkabı, çizme’ ~ Çuv. *adi* ‘ay.’; TT *sinek* ~ Çuv. *şına*; TT *dudak* ~ Çuv. *tuda*; TT *ayak* ~ Çuv. *ura*

Bu çerçevede GT {-GAK} eki de TT’de olduğu gibi önce ek başındaki /g/, /ğ/ sesini düşürmüştü, daha sonra da /-k/ ve /-k/ seslerini düşürerek Çuvaşçanın ses tarihi çerçevesinde oluşan başka şekillerinin yanında {-A} şeklini kazanmıştır (Levitskaya 1976: 154-155):

TT *tarak* (<*tara-k*) ~ Çuv. *tura* ‘ay.’; TT *kayrak* ‘bileği taşı’ (< *kayır-ak*) ~ Çuv. *hıyra* ‘ay.’; TT *dayak* ‘bir şeyin yıkılmaması için dayanan ağaç’ ~ Çuv. *tuya* ‘ay.’

Fedotov’un etimolojik sözlüğünde Yegorov’un bu görüşü herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulmamış, sadece atıf gösterilmekle yetinilmiştir. Diğer taraftan, kelimenin TT ve Türkmencede (?) geçtiği belirtilmekle bunların etimon olabileceğini düşünülmüş olmalıdır (1996: I-107).

Çuvaşça *vılta* yapısı üzerine ortaya konulabilecek bir düşünce de bu kelimenin Rusçadan alıntı olma ihtimalidir. Modern Rusçada küçültmeli biçimde *udočka* olan bu kelime aslında *uda* şeklindedir. Ukraynaca, Belarusça ve Bulgarca gibi akraba dillerde de yaşayan bu kelime 1076 tarihli bir tanıkla eski Rusçada *ouda* şeklinde belirlenmiştir (Fasmer 1987: 148). Bu durumda, Çuv. *vılta* şeklini Rusçadan erken dönem alıntı bir kelime olarak değerlendirme ihtimali de akla gelmektedir. Zira, Çuvaşçada Rusçadan alınmış ve /v/ protezi eklemiş tanıklarımız mevcuttur: *vılle* ‘arı kovani, kovan’ < Eski-Orta Çuv. **vũle* < R. *uley* (Adyagasi 2005: 201). Ancak Rusça *ouda* ile Çuvaşça *vılta* kelimelerinin birleştirilmeleri fonetik açıdan hayli zordur.

Yukarıda yapılan tartışmalar çerçevesinde Çuv. *vılta* kelimesinin *vilt-* ‘aldatmak, kandırmak’ fiilinden alet ismi yapan GT {-GAK} ekinin Çuvaşçada kazanmış olduğu şekillerden {-A} ile türetildiğini düşünmekteyiz. Diğer bir ifadeyle, bu kelime Çuvaşça tarafından başka bir dilden alınma değil; Çuvaşçanın kendi gelişimi içerisinde oluşmuş bir kelimedir.

4. Sonuç

TT *olta* ile Çuvaşça *vılta* kelimelerinin benzerliği meselesi Türkçenin tarihsel dilbilimi ve etimoloji araştırmalarında ilginç bir görünüm sergilemiştir. Yukarıda yapılan tartışmalarda da görüldüğü gibi, araştırmacıların bir kısmı bu benzerliği söz konusu kelimelerin kökteş olmalarıyla açıklamışlardır. Oysa ki, TT’de kullanılan oltanın, diğer kimi denizcilik terimleri gibi, Yunanca < İtalyanca yoluyla TT’ye geçtiği ortadayken bu tür bir *ortak kökenden gelme benzerlik* iddiası geçersiz olmaktadır. TT’deki kelimenin alıntı olduğunun, dolayısıyla ortak kökenden gelmenin mümkün olamayacağını farkında olan Eren ise, bu benzerliğin

TÜRKİYE TÜRKÇESİ “OLTA” İLE ÇUVAŞÇA “VİLTA” BENZERLİĞİ ÜZERİNE

açıklanmasında tek çıkar yol olarak kelimenin Çuvaşçaya Türkiye Türkçesinden geçmesini görmektedir.

Oysa bu benzerlik, ne ortak kökenden gelme ne de alıntılama ilişkisine bağlanabilir; TT *olta* ile Çuvaşça *vilta* arasındaki bu benzerlik tamamen rastlantısal bir benzerliğin sonucudur. Bu bağlamda Türkçenin tarihsel dilbilimi ve kökenbilgisi araştırmalarında *rastlantısallığın* da göz önünde tutulması gerektiği açıktır.

Kısaltmalar

Alt.	: Altay Türkçesi	Krçk.	: Kırımçak Türkçesi
ay.	: Aynı	KrmT	: Kırım Tatar Türkçesi
Azb.	: Azerbaycan Türkçesi	Kum.	: Kumuk Türkçesi
Blk.	: Balkar Türkçesi	Nog.	: Nogay Türkçesi
Bşk.	: Başkurt Türkçesi	Özb.	: Özbek Türkçesi
Çuv.	: Çuvaşça	Sal.	: Salar Türkçesi
ET	: Eski Türkçe	STT	: Standart Türkiye Türkçesi
Gag.	: Gagavuz Türkçesi	SUyg.	: Sarı Uygur Türkçesi
GT	: Genel Türkçe	Şor.	: Şor Türkçesi
Hak.	: Hakas Türkçesi	Tat.	: Tatar Türkçesi
Hal.	: Halaç Türkçesi	Tel.	: Teleüt Türkçesi
Kar.	: Karaim Türkçesi	Tof.	: Tofa Türkçesi
Karç.	: Karacay Türkçesi	TT	: Türkiye Türkçesi
Kaz.	: Kazak Türkçesi	Tuv.	: Tuva Türkçesi
Kır.	: Kırgız Türkçesi	Yak.	: Yakut Türkçesi
Kmd.	: Kumandı Türkçesi	YUyg.	: Yeni Uygur Türkçesi

Kaynakça

- ADYAGASI, Klara (2005), *Ranniye Russkiye Zaimstvovaniya Tyurkskih Yazıkov Volgo-Kamskogo Arealı I*, Studies in Linguistics of the Volga-Region, V.II, Debrecen.
- AFANAS'YEV, P. S., HARİTONOV, L. N. [Red.] (1968), *Russko-Yakutskiy Slovar'*, Moskova.
- AKALIN, Şükrü Halük, ve başk. (2011), *Türkçe Sözlük*, 11. baskı, Ankara: TDK Yay.
- AKSOY, Ömer Asım, DİLÇİN, Dehri (2009), *Tarama Sözlüğü*, 3. baskı, 8 cilt, Ankara: TDK Yay.
- ALİ SEYDİ (1330), *Resimli Kâmûs-ı Osmâni*, İstanbul: Matbaave Kütüphane-i Cihan.
- ALİYEV, A., BORİYEV, K. (1929), *Russko-Turkmenkiy Slovar'*, Aşkabat: Turkmenkoe Gosudarstvennoe İzdatel'stvo.
- ARAT, Reşit Rahmeti (1994), *Kutadgu Bilig (II Çeviri)*, 6. Baskı, Ankara: TTK.
- ....., (2007), *Kutadgu Bilig (I Metin)*, 5. Baskı, Ankara: TDK.
- AŞMARİN, Nikolay İvanoviç (1994), *Slovar' Çuvaşskogo Yazıka, Tom 5 (y-v)* 2. baskı, Çeboksarı.
- ....., (1994), *Slovar' Çuvaşskogo Yazıka, Tom 6 (k)* 2. baskı, Çeboksarı.
- ATALAY, Besim (1945), *Ettuhfet-üz-Zekiyye Fil-Lûgat-it-Türkiyye*, Ankara: TDK Yay.
- ....., (2005), *Divanü Lûgat-it-Türk (Dizin)*, 5. baskı, Ankara: TDK Yay.
- AYVERDİ, İlhan (2011), *Kubbealtı Lugatı, Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 2. baskı, İstanbul: Kubbealtı .
- BAMMATOV, Z. Z. [Red.] (1960), *Russko-Kumıkskiy Slovar'*, Moskova.

- BASKAKOV, N. A. [Red.] (1956), *Russko-Nogayskiy Slovar'*, Moskova.
....., (1964), *Russko-Altayskiy Slovar'*, 1964.
....., [Red.] (1967), *Russko-Karakalpakskiy Slovar'*, Moskova.
....., [Red.] (1973), *Gagauzsko-Russko-Moldavskiy Slovar'*, Moskova.
....., HAMZAYEV [Red.] (1956), *Russko-Turkmenskiy Slovar'*, Moskova.
....., KARRIYEV, B. A., HAMZAYEV, M. Y. [Red.] (1968), *Turkmensko-Russkiy Slovar'*, Sovyetskaya Entsiklopediya: Moskova.
....., ZAYACZKOWSKI, A., ŞAPŞAL, S. M. [Red.] (1974), *Karaimsko-Russko-Pol'skiy Slovar'*, Russkiy Yazık: Moskova.
BENZİNG, J. "Das Tschuwaschische" *Philologiae Turcicae Fundamenta, Tomus Primus*, Franz Steiner: Wiesbaden: 695-751. s.
BROCKELMANN, C. (1954), *Osttürkische Grammatik der Islamischen Litteratur-sprachenMittelasiens*, E. J. Brill: Leiden.
BURAN, A. (1997), *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağzları*, Ankara: TDK Yay.
C'AYIM, N. A. (2006), *Ruskko-Kumandinskiy Slovar'*, Biya: Biysk.
CEYLAN, Emine (1997), *Çuvaşça Çok Zamanlı Ses Bilgisi*, Ankara: TDK Yay.
ÇANKOV, D. İ. [Red.] (1961), *Russko-Hakaskiy Slovar'*, Moskova.
ÇARIYAROV, B., ALTAYEV, S. [Red.] (1987) *Bol'şoy Russko-Turkmenskiy Slovar'*, C. II (P-Ya), Moskova.
DE COURTEİLE, M. Pavet (1870), *Dictionnaire Turk-Oriental*, Paris.
DEVECİYAN, Karekin (2011), *Türkiye'de Balık ve Balıkçılık*, İstanbul: Aras Yayıncılık.
DOERFER, Gerhard (1967), *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen, Band III: Türkische Elemente im Neupersischen ğim bis kâf*, Wiesbaden: Franz Steiner.
....., (1975), *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen, Band IV: Türkische Elemente im Neupersischen (Schluss) und Register zur Gesamtarbeit*, Wiesbaden: Franz Steiner.
ERDAL, Marcel (1991), *Old Turkic Word-Formation I*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
EREN, Hasan (1987), "Söz Bilgisi: Keşifleme", *Türk Dili*, C. 53, S. 424: 256-258.
....., (1999), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara.
ERGIN, Muharrem (1993), *Türk Dil Bilgisi*²⁰, İstanbul: Bayrak Yayınları.
ERSOY, Feyzi (2007), "Çuvaş Türkçesi", *Türk Lehçeleri Grameri*, (Ed. Ahmet B. Ercilasun), Ankara: Akçağ: 1285-1340.
FASMER, V. (1987), *Etimoloğeskiy Slovar' Russkogo Yazıka*^{2. baskı}, (Çev. O. N. Trubaçev), IV. Cilt, Moskova: Progres.
FEDOTOV, Mihail Romanoviç (1996), *Etimoloğeskiy Slovar' Çuvaşskogo Yazıka*, C. I-II, Çeboksarı.
....., (1977), "O Nekotorih Oguzskih Çertah Çuvaşskogo Yazıka", *Sovetskaya Tyurkologiya*, 1977-1: 25-3.
GAZİZOV, R. S. [Red.] (1959), *Russko-Tatarskiy Slovar'*, C. IV (S-Ya), Kazan.
GÜLENSOY, Tuncer (2007), *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Ankara: TDK.
GÜLSEVİN, Gürer (2008), "Çuvaşça ile Oğuzca Arasındaki Koşutluklar", *Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağani*, Ankara: Akçağ: 162-179.
İSHAKOV, G. F., PAL'MBAH, A. A. (1961), *Grammatika Tuvinskogo Yazıka, Fonetika i Morfoloğiya*, Moskova.
KAHANE, Henry & Renée; TİETZE, Andreas (1958), *Lingua Franca in Levant. Turkish Nautical Terms of Italian and Greek Origin*, Urbana.
KALUZYNSKI, Stanislav (1995), "Mongolische Elemente in der jakutischen Sprache", *Iacutica*, Varşova: 35-188.

TÜRKİYE TÜRKÇESİ “OLTA” İLE ÇUVAŞÇA “VİLTA” BENZERLİĞİ ÜZERİNE

- KARA, Mehmet (2011), *Ayrı Düşmüş Kelimeler*², İstanbul: Kesit Yayınları.
- KARAAĞAÇ, Günay (2008), *Türkçe Verintiler Sözlüğü*, Ankara: TDK.
- KERESTEDJIAN, Bedros Effendi (1912), *Quelques Matériaux pour un Dictionnaire Étymologique de la Langue Turque*, Londra.
- KOÇ, K. (2007), *Türkçe-Kazakça Sözdik*, Almatı.
- KORKMAZ, Zeynep (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: TDK.
- KOŞCANOV, M. K. vd. [Red.] (1984), *Russko-Uzbekskiy Slovar*, C. II, (P-Ya), Taşkent.
- KURPEŞKO-TANNAGAŞEVA, N. N., APON'KIN, F. Y. (1993), *Şorsko-Russkiy i Russko-Şorskiy Slovar*, Kemerovo.
- LEVİTSKAYA, L. S. (1976), *İstoriçeskaya Morfologiya Çuvaşskogo Yazıka*, Moskova: Nauka.
- ....., (2006), “Çuvaş Türkçesinde Oğuz Türkçesi Unsurları Var mı?”, (Çev. Bülent Bayram), *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: VI, Sayı: 1: 251-255.
- ....., DİBO, A. V., RASSADİN, V. İ., (1997), *Etimologičeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşçetyurkskie i mejtyurkskie osnovi na bukvu “K”, “K”)*, Moskova: Yazıki Russkoy Kul'turı.
- MAHMUTOVA, L. T. (1967), *Tatar Têlênên Dialektologik Süzlégé*, Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- MELİORANSKİY, P. M. (1900), *Arab' Filolog' o Turetskom' Yazık'*, Sanktpetersburg.
- MEYER, G. (1893), *Türkische Studien - Die griechischen und romanischen Bestandteile im Wortschatze des Osmanisch-Türkischen*, Wien.
- MONGUŞ, D. A. [Red.] (1980), *Russko-Tuvinskiy Slovar*, Moskova.
- ORUCOV, E. E. [red.] (1978), *Russko-Azerbaydjanskiy Slovar*, C. III (P.-Ya), Bakü.
- PAASONEN, H., (1950), *Çuvaş Sözlüğü*, İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- PAVLOV, İ. P. (1956), “Deyepriçastie”, *Materiali po Grammatike Sovremennogo Çuvaşskogo Yazıka, Çast' Pervaya: Morfologiya*, Çeboksarı: 240-272.
- PAVLOV, İ. P. (1965), *Hal'hi Çıvaş Literaturi Çelhi – Morfologi*, Şubaşkar.
- PSÍCHARİ, Jean (1892), “Éléments Grecs en Turc Osmanli. – Influences Lexicologiques Exercées et Subies”, *Études de Philologie Néo-Grecque*. Paris: LXIX-LXXXIII.
- RAHİMOV, T. (1956), *Russko-Uygurskiy Slovar*, Moskova.
- RÄSÄNEN, Martti (1969), *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs Der Türkischen Sprachen*, Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- RASSADİN, V. İ. (2005), *Tofalarsko-Russkiy i Russko-Tofalarskiy Slovar*, Sankt-Peterburg.
- REBİ, D. İ. (2004), *Kırımçakskiy Yazık. Kırımçaksko-Russkiy Slovar*, Simferepol.
- RYUMİNA-SIRKAŞEVA, L. T., RYUMİN, N. M. (2002), *Russko-Teleutskiy Slovar*, Kemerovo.
- SAGİDULLİN, M. A. (2010), *Russko-Sibirskotatarskiy Slovar*, Tyumen: Mandrika.
- SEREBRENNİKOV, B. A. (1966), “Zur Frage nach dem Ursprung der Prothetischen Konsonanten v und j im Tschuwaschischen”, *Acta Orientalia Hungarica*, c. XIX: 57-65.
- SERGEYEV, L. P. (1968), *Dialektologičeskiy Slovar' Çuvaşskogo Yazıka*, Çeboksarı: Çuvaşskoe Knijnoe İzdatel'stvo.
- SERGEYEV, L. P., PAVLOV, P. P., AHVANDEROVA, A. D. (2006), *Dialektologičeskiy Slovar' Çuvaşskogo Yazıka*, Çeboksarı.
- SEVORTYAN, E. V. (1974), *Etimologičeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşçetyurkskie i mejtyurkskie osnovi na glasnje)*, Moskova: Nauka.
- ....., (1978), *Etimologičeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşçetyurkskie i mejtyurkskie osnovi na bukvu «B»)*, Moskova: Nauka.
- SKVORTSOV, M. İ. (1982), *Çuvaşsko-Russkiy Slovar*, Russkiy Yazık: Moskova.

- SYUNÇEV, H. İ., URUSBİYEYEV, İ. H. [red.] (1965), *Russko-Karaçayevo-Balkarskiy Slovar'*, Moskova.
- ŞEYH SÜLEYMAN EFENDİ (2003), "Lugat-i Çağatay ve Türki-i Osmani, İstanbul, 1298" [tpkibasım], *Türk Dilleri Araştırmaları*, Cilt 13: 29-36.
- TAYMAS, Aptullah (1997), *İbn-i Mühennâ Lûgati*^{3. baskı}, TDK: Ankara.
- TEKİN, Talat (1960), "'Omuz' Kelimesi Hakkında", *Türk Dili*, Sayı: 104: 402-403.
- ....., (1995), *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Simurg: İstanbul.
- TİETZE, Andreas (1955), "Griechische Lehnwörter im Anatolischen", *Oriens*, V. 8, No: 2: 204-257.
- ....., (2002), *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati, Cilt 1: A-E*, Simurg: İstanbul-Wien.
- TZİTZİLİS, Christos (1987), *Griechische Lehnwörter im Türkischen – (Mit Besonderer Berücksichtigung der Anatolischen Dialekte*, Viyana: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- URAKSIN, Z. G. [Red.] (2005), *Russko-Başkirski Slovar'*, C. II (P-Ya), Ufa.
- USEİNOV, S. M. (2008), *Krım Kotatarsko-Russko-Ukrainski Slovar'*, Simferepol.
- YAVUZ, Kemal, *Mu'îni'nin Mesnevî-i Murâdiyye'si*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-75521/muini---mesnevi-i-muradiyye.html> (Erişim Tarihi: 24.12.2012)
- YEGOROV, V. G. (1964), *Etimolojiçeski Slovar' Çuvaşskogo Yazıka*, Çuvaşızdat: Çeboksarı.
- YUDAHİN, K. K. [Red.] (1957), *Russko-Kırgızski Slovar'*, Moskova.
- ZOLOTNİTSKİY, N. İ. (1875), *Kornevoy Çuvaşsko-Russki Slovar', Sıavnenniy s Yazıkami i Nareçiyami Raznih Narodov Tyurkskago, Finskago i Drugih Plemen*, Kazan.
- <http://www.loghatnaameh.org/dehkhodaworddetail-82a502e80a934f6abc48e2a4128f6723-fa.html> (Erişim Tarihi: 24.12.2012)
- <http://www.nisanyansozluk.com> (Erişim Tarihi: 24.12.2012)
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas (Erişim Tarihi: 24.12.2012)
- <http://www.loghatnaameh.org/dehkhodaworddetail-82a502e80a934f6abc48e2a4128f6723-fa.html> (Erişim Tarihi: 24.12.2012)